ධර්මය යනු සත්යයක්ද?
එක්තරා දිනක තරුණ ගෙහිමියෙක් බුදුරජාණන් වහන්සේ කරා පැමිණිලා වන්දනා කරලා අසා සිටිනවා,
"බුදුරජාණන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේගේ දහම මට තේරෙන විදියට කෙටියෙන් කියල දෙන්න"
කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ ගෘහපතිතුමාගේ ආරාධනාව පිළි අරගෙන මෙන්න මෙහෙම විමසනව.
"ගෘහපතිතුමනි, ඔබට දරුවන් ඉන්නවද?"
ගෙහිමිය පිළිතුරු දෙනවා,
"එසේය භාග්යවතුන් වහන්ස, මට දරුවන් ඉන්නව"
"ඔබගේ සහෝදරයට දරුවන් ඉන්නවද?"
"එසේය. මගේ සහෝදරයටත් දරුවන් ඉන්නව."
"ඔබගේ අසල්වාසීන්ට දරුවන් ඉන්නවද?"
"එසේය. අසල්වාසීන්ටත් දරුවන් ඉන්නව."
"අසල්වාසීන් නොවන නොහඳුනන අයටත් දරුවන් ඉන්නවද?"
"එසේය."
"ඔබගේ දරුව මියදුනහොත් ඔබට කොයිතරං නං දුකක් ඇති වේවිද?" ගෘහපතිතුමා පිළිතුරු දෙනවා,
"බුදුරජාණන් වහන්ස, මට දරාගන්න බැරි තරම් දුකක් ඇති වේවි. මට මගේ ලෝකයම කඩා වැටුන වගේ වේවි. මට එහෙම දෙයක් හිතා ගන්නවත් බැහැ."
"ඔබගේ සහෝදරයගෙ දරුව මියගියොත් එතකොට ඒක කොච්චර දුකක් වේවිද?"
"මට ලොකු දුකක් දැනේවි. නමුත් මගේ දරුව මිය ගිය තරම් නම් දුකක් දැනෙන් නැතිවේවි."

"ඔබගේ අසල්වාසියකුගේ දරුවෙක් මිය ගියොත් එතකොට කොච්චර දුකක් දැනේවිද?"
මට යම් දුකක් දැනේවි. නමුත් සහෝදරයගෙ දරුව මිය ගියා වගේ නම් දුකක් දැනෙන එකක් නැහැ."
"එහෙම නම් ඔබ නොදන්න කෙනෙකුගේ දරුවෙක් මියගියොත් ඒක ඔබට කොච්චර දුකක් වේවිද?"
"බුදුරජාණන් වහන්ස, සමහර විට මට දුකක් දැනෙන එකක් නැහැ." "එහෙම නම් ගෘහපතිතුමනි, ඔබ දුක්වීමේ ප්රමාණය තීරණය වුනේ මොකකින්ද?"
ගෙහිමියා මොහොතක් කල්පනා කරල පිළිතුරු දෙනව, "බුදුරජාණන් වහන්ස, මම දුක්වීමේ ප්රමාණය තීරණය වුනේ මට අයිති දෙයටත්, මගේ කියල ගත්ත ප්රමාණයත් මතයි."
"ඔබ ඔබේ දරුවා මුහුද බලන්න එක්ක ගිය වෙලාවක වැලි මාළිඟා හදන්න ඉඩදීල තියනවද?"
"එසේය."
"මුහුදු රැල්ලට වැලි මාළිඟා කැඩුනම දරුව ඇඬුවද?"
"එසේය."
"ඔබත් ඇඬුවද?"
"නැහැ බුදුරජාණන් වහන්ස. මම ඇඬුවෙ නැහැ."
"ඇයි ඔබ ඇඬුවෙ නැත්තෙ?"
"බුදුරජාණන් වහන්ස, දරුව අඬන්නෙ එයා හිතන්නෙ වැලි මාළිඟා ලස්සනයි ස්ථිරයි කියලනෙ. ඒක හින්ද එයා ඒකට ආසයි, ඇළුම් කරනව. නමුත් මම දන්නවා, වැලි මාළිඟා කියන්නෙ ස්ථිර දේවල් නොවෙන විත්තිය. ඉතින් රැල්ලට ඒව හේදුනාට මට කමක් නැහැ." "ගෘහපතිතුමනි, දැන් ඔබට තේරුනාද ඔබ යථාර්තය නොදන්නා තාක් කල් දුක පසුපස හඹාගෙන යනව. මගේ කියල හිතන මගේ කියල ගන්න, හැම

දෙයක්ම කැඩේවි. එතකොට අඬාවි. යලි හදාවි. යලි කැඩේවි. මේකටයි සංසාරය කියල කියන්නෙ.

එතකොට සිද්ධ වෙන්නෙ මේ දේ නම්, වැලි මාළිඟා හේදුනාම අඬන දරුවයි දරුව නැතිවුනාම අඬන ඔබයි අතර කිසිම වෙනසක් නැහැ.

තේරුම් ගන්න තියෙන්නේ මේ ලෝකෙ කිසිම දෙයක් ස්ථිර නැහැ. නමුත් ඕනෑම කෙනෙක්ට හරි, ඕනෑම දෙයකට හරි ඔබ දැඩිව ආශා කලොත් හෝ දැඩිව ඇළුනොත්, ඒ දේ විනාශ වුනාම හරි ඒ කෙනා නැතිවුනහම හරි, ඒ තියන ආශාවට හෝ ඇලීමට සමාන වන විදිහේ දුක් විපාක භුක්ති විඳින්න වෙනවා කියන එක අනිවාර්යයි. මේකටයි දහම කියල කියන්නෙ."

පූජනීය පදියතලාවේ මේධාවි හිමි